

יום ד' כ"ב אדר א' תשע"ו

הלכות תפלה סימן צד צה

באר הגולה

הגה ומי שבא בדרך והוא סמוך למלון, אם יכול להסתלק (כח) מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו עובדי דרכים, יסתלק שם ולא יתפלל (י) (כט) במלון של עובדי כוכבים, (ל) שלא יבלוהו בני הבית, אבל אם אי אפשר לו להסתלק מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו, יתפלל במלון באינה קרן (יט) זוית (תורת הדין סימן ה):

צה פיון איבריו בשעת תפלה, ובו ד' סעיפים:

א ברכות י"ב: כמות ק"ה ג ממוני פרק ה מהלכות תפלה ד פרק קמא דשבת ה תרומות ה' ע"ש

א (א) יבון רגליו זה אצל זה בכיון פאלו אינם אלא אחד, (ב) להדמות למלאכים דכתיב בהן 'ורגליהם רגל ישרה', כלומר רגליהם נראים כרגל אחד: (יש אומרים בשעומד להתפלל (ג) ילף לפניו שלש פסיעות, דרך קרוב והנשה לדרך שצריך לעשות (רוקח): ב * בצריך שיהיה ראשו מעט, (ד) שיהיו עיניו (ה) (ה) למטה לארץ, ויחשב כאלו עומד בבית המדרש, ויבלו יבון למעלה לשמים: ג ימניו ידיו על (ו) (ו) לבו כפופותין (פריש, בקשוירין), הימנית על השמאלית, ויעמוד בעמד לפני רבו (ז) באימה ביראה (ח) ובפחד. ולא יניח ידיו על חלציו מפני שהוא דרך ישר (ועין לקמן ריש סימן צז): ד * טוב לבנו רגליו (ח) גם בשעה שאומר קדשה עם שליח צבור:

שערי תשובה

[6] למטה. עכ"ט ומ"ש בשכנה"ג אני שמעתי כר, כתב מח"ב שהוא בזה נאמנה, מאן דפקח עיניו בצלותא או דלא מאן עיניו כר. ואם מתפלל בסודו יעניו

(יט) זוית, ואם אינו לו להסתלק מן הדרך, ובמלון לא ימצא קרן זוית, תפלה בדרך צריך. ומ"מ יראה אם יכול להתפלל במלון בבקשה או בחצר או בגנה מיטב, מ"א: (6) למטה. ואותן המגביהים ראשיהם ויענייהם למעלה כמביטים על הגג, המלאכים מלציגים עליהם, ס"ח סי' יח. אבל קדש י"ח יתן עיניו לחלונות שבאותו כהל, ע"ז. מאן דפקח עיניו בשעת צלותה מקדים עלה מלאך המות, ט"ו סי' צא. ובשכנה"ג ככב, אני שמעתי שכל מי שאינו עוצם עיניו בשעת תפלה י"ח אינו זוכה לראות פני שכינה בצאת נפשו, ומן אז והלאה מקנה לעצם עיניו ע"ל: (3) לבו. ויבנה הודעות על לבו ימנית על שמאלית, ויזהר שלא יוציא האגודל לחץ, הא"י ד"ל: (2) ובפחד. ובתפלה מיטב אל יסמך לאחוריו ולא יקרא משה לצדדים ולא יפשוט רגליו ולא ירכיבם דע"ז, ע"ז. ואין לפקר ידיו בעה שלום כי מוריד דין על עצמו בזה ח"ו פירוש, ט"ז:

באר הגולה

שמקלין בישיבה אין להחמיר בתפלה פנים ונתפלת ישיבה לגבי צמידה כמאן דליתא, וכדמכח מסעיף ט, ובכל תפלה פנים לא מצינו שום דעה לעכור בזה. ומתקנת אין ראה, דאפשר דסביא לה כתרוננו וינה דאפילו לרבי צריך גם כן לעכב בהנחה שפעמו במקומה בעת התפלה, על-כן מחמירין גם כן בתפלה פנים, מה שאין כן בספיקה שהיא הולכת. ולפי זה, לדין דפסקינן ברוכב על החמור שאין צריך להתעכב בעת התפלה, הוא הדין דאין צריך לצדד פניו לצד ארץ ישראל, ודלא כמגן אברהם בסעיף קטן ב, וצריך עיון: * צריך שיהיה וכו' עיניו למטה לארץ. עין במשנה ברורה, שכל מי שאינו עוצם עיניו כר, הוא משיירי נקטת הגדולה המוכבא בבאר היטב. ועין בספר טאמרי מרדכי שכתב דמדין הסלמוד אין אסור בעיניו פתוחות רק שיהיו עיניו למטה כלפי ארץ, וינחה מלעיל סימן צ

באר היטב

בטוח שיוכל לבנו בתפלתו כ"ש כ"ס ק"ז, וכ"פ הרמ"ע מפאנו ושכנה"ג ופר"ח וכן הסכים בתשובת יד אליהו סי' א וע"ש מה שכתב על הש"י: (י) במלון. דאיתא בשבת דף קכו דלא רצה ר"י לכנס בתפילין לבית העובדי כוכבים ק"י להתפלל:

(יט) זוית, ואם אינו לו להסתלק מן הדרך, ובמלון לא ימצא קרן זוית, תפלה בדרך צריך. ומ"מ יראה אם יכול להתפלל במלון בבקשה או בחצר או בגנה מיטב, מ"א: (6) למטה. ואותן המגביהים ראשיהם ויענייהם למעלה כמביטים על הגג, המלאכים מלציגים עליהם, ס"ח סי' יח. אבל קדש י"ח יתן עיניו לחלונות שבאותו כהל, ע"ז. מאן דפקח עיניו בשעת צלותה מקדים עלה מלאך המות, ט"ו סי' צא. ובשכנה"ג ככב, אני שמעתי שכל מי שאינו עוצם עיניו בשעת תפלה י"ח אינו זוכה לראות פני שכינה בצאת נפשו, ומן אז והלאה מקנה לעצם עיניו ע"ל: (3) לבו. ויבנה הודעות על לבו ימנית על שמאלית, ויזהר שלא יוציא האגודל לחץ, הא"י ד"ל: (2) ובפחד. ובתפלה מיטב אל יסמך לאחוריו ולא יקרא משה לצדדים ולא יפשוט רגליו ולא ירכיבם דע"ז, ע"ז. ואין לפקר ידיו בעה שלום כי מוריד דין על עצמו בזה ח"ו פירוש, ט"ז:

משנה ברורה

לתורה⁽²⁾ ולהתפלל שנית⁽³⁾, (ל) וכן המנהג שאין עובדי דרכים שהתפללו בדרך במלון חוזרין ומתפללין שנית. ומכל מקום אם הוא רוצה, יכול להתפלל שנית בתורת נדבה, אם הוא בטוח שיוכל לבו בתפלתו, כמו שכתב סוף סימן קז, ואין צריך לחדש בה דבר, וזה שמתפלל עתה בעמידה הוא כחדש, כן כתב בספר חג"ן גבורים, ומדברי פרי מגדים משמע שאין כדאי להתפלל היום נדבה⁽²⁾: (כח) מן הדרך. לילף לצדדיו (ל) ולהתפלל שם בעמידה: (כט) במלון של עובדי גלולים. (ל) שבוודאי יש ב' גלולים ותועבות, ואין להקניט לשם דבר שבקדושה⁽³⁰⁾, שהרי משה רבנו עליו השלום אמר "בצאתי את העיר" וגו', ולא רצה להתפלל במצרים לפי שהיתה מלאה גלולים: (ל) "שלא יבללוהו בני הבית" (ל) צ"ל פסוק אחר תבת "קרן זוית", ולא רצה להתפלל במצרים למצא קרן זוית שלא יבלוהו, אבל לא יחש לגלולים, שהרי כל תפלתו בעצרת מלאה גלולים⁽³¹⁾. ואם ככתל מונחי שם תלויים גלולים, (ל) אל יתפלל לאותו צד אלא לצד אחר⁽³²⁾ אף-על-פי שאינו מן⁽³³⁾. ואם אי אפשר להסתלק מן הדרך וצריך להתפלל מהלך או מיטב, (ל) מוטב להתפלל בדרך מיטב או מהלך, כיון שאז יכול לבנו יותר. ומכל מקום אם יכול להתפלל במלון בבקשה או בחצר או בגנה, מוטב, ויצא ידי שניהם ויתפלל במעמד ובכונה:

א (א) יבון רגליו וכו'.⁽¹⁾ ובדעבד (א) אפלו אם לא כן רגליו⁽²⁾ כל יצא⁽³⁾: (ב) להדמות למלאכים. (3) שפיון שמדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות הגוף מלבד וידמות כאלו הוא מלאך⁽⁴⁾. ואפלו אם הוא יושב בעגלה, מכל מקום יבון רגליו⁽⁵⁾ [פמ"ג]. עוד כתבו, שאל יסמך או לאחוריו ולא יקרא משה לצדדיו, ואל יפשוט רגליו ואל ירכיבם זה על זה, מפני שכל זה הוא דרך פאנה, אלא יושב וראשו כפוף [ע"ז]: (ג) ילף לפניו. ואין צריך לחזר לאחוריו כדי לילף לפניו⁽⁶⁾, כן כתב האליה רבה, (ג) אבל מנהג העולם לילף לאחוריו⁽⁷⁾. כתב בדרכי משה: מהרי"ל היה נוהג לצמד בשחרית לתפלת שמונה עשרה מתי שהתחיל השליח צבור "תהלות לאל עליון", ובמנהג השליח צבור לפני התפלה⁽⁸⁾, ובערבית שהתחיל השליח צבור קדיש⁽⁹⁾. וגם יסיר אז פיו ויניעו וכל דבר המבלבל מחשבותיו⁽¹⁰⁾ [אחרונים]: ב (ד) שיהיו עיניו וכו'. עין לעיל סימן צ סעיף קטן ח במשנה ברורה⁽¹¹⁾. והב"ח כתב, דקדש שיתחיל להתפלל יסתכל בחלונות כלפי שמים כדי שיהא לבו נקנע: (ה) למטה לארץ. ואותן המגביהים ראשיהם ויענייהם למעלה כמביטים על הגג, המלאכים מלציגים עליהם, ס"ח סי' יח. וכתב הפרי מגדים שאין לעשות תנועה משנה, ובניחיד — רשות, ולא בצבור, ובפטר להרים קול וכדומה⁽¹²⁾. כתבו האחרונים, שכל מי שאינו עוצם עיניו בשעת תפלה שמונה עשרה אינו זוכה לראות פני שכינה בצאת נפשו, (ד) אף אם מתפלל בסודו ויעניו פקוחות כדי לראות בזה⁽¹³⁾, לית לן בה. ועין לעיל בסימן צא סעיף קטן ו במשנה ברורה: ג (ו) לבו. במקום שחזקו לעמוד כן לפני המלך דשמוע בריה עמו ושוואלים מאתו צרכיהם, (ו) והכל כמנהג המקום⁽¹⁴⁾. ובספר עשרה מאמרות כתב בשם הא"י, שניחו ורועותם על לבם, קמנית על שמאלית⁽¹⁵⁾, ובשם הרמ"ק, שיהיה האגודל בתוך פסת היד: (ז) באימה. ויש להתנועע בשעת תפלה משום⁽¹⁶⁾ "כל עצמתי תאמרנה" ה' מי כמוך" [פ"ח בשם כמה פוסקים וכן הסכים במגן גבורים]: ד (ח) גם בשעה וכו'.

שער הציור

(3) מגן אברהם ופרי מגדים: (ג) תרומת הדשן ומגן אברהם ומאמר מרדכי: (ל) תרומת הדשן: (ל) מגן גבורים, ובה יסלק כל החוקים שדקדק בדברי רמ"א: (ל) תרומת הדשן: (ל) חיי אדם: (ל) פרי מגדים וש"א: (א) פרי מגדים וש"א: (ב) בתי יוסף: (2) מגן גבורים: (ד) שער תשובה: (ה) בתי יוסף ע"ש וכן העתיק המגן אברהם:

יום ה' כ"ג אדר א' חשע"ו - (כ"ד כ"ה אדר א' חזרה שיש ש"ק)

באר הגולה 256 הלכות תפלה סימן צו

צו שימנע כל השרדות בדי שיכנו, ובו ב' סעיפים:

א (א) כשהוא מתפלל (ב) לא יאחז בידו (ג) תפלין (ד) ולא ספר מכתבי הקודש ולא (ו) קערה מלאה ולא ספין (ה) ומעות וכפר, (ו) מפני שלבו עליהם שלא יפלו, וישרד ותתבטל בנתינו. ולולב בזמנו (ז) מתר לאחז בידו, בין שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו: **ב** ומתר לאחז מתזוזת תפלות בידו בשעה שמתפלל, הואיל ותופס לצרף תפלה עצמה לא (א) טריד, דומיא דלולב דמשום דליקחתו מצוה לא טריד: הגה ומכל מקום אם לא היה בידו קדם שהתחיל (ח) לא יחזיר אחריו בתפלה לטלו. אלא-אם-כן היה במקום מנחך שהוא מוכן, אז מתר לטלו אפילו בתוך התפלה כדי (ז) (ט) להתפלל מתוכו (הרי"ף פרק מי שמתו):

צו שלא יגהק וישלא יפהק בשעת התפלה, ובו ה' סעיפים:

א לא (ב) יגהק (מציא מגופו לפיו נפיתה מתוך שבעה, ריטוי"ר בלע"ז) ולא יפהק (פוחם פיו להוציא רוח הפה). ואם צריך (א) לפהק מתוך אנס, יגיה ידו על פיו שלא תראה פתיחתו. (וינהר שלא יגיה ידו על (ב) סנטרו בשעת התפלה, דהרי דרך גסות הרוח) (טור והרי"ף): **ב** באסור לו (ג) (ד) לרק. ואם (ד) אי אפשר לו שלא לרק,

באר היטב

(ה) תפלין. ובדיעבד א"צ לחזור ולהתפלל, ט"ז ופרי"ח דלא כפ"ח. ומה שנוהגים שיש"ץ מתקין בידו הס"ח בשבת ואומר יקום פהקן וכו' ג"ל פיון שפנתו אז להתפלל על לומדי-תורה ע"כ מתקין הס"ח בידו ודני כטו לולב בזמנו, ט"ז: (ג) קערה. דוקא הני שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, אבל שאר דברים מתר לאחז, רש"י ונ"י. והרי"ף כתב בשם י"מ ודני לאו דוקא אלא ארמא דמלתא נקט וד"ה שאין לטל שום דבר בידו בשעת התפלה אלא לולב בלבד ע"ש. והב"ט, ומשעם זה ג"ל דיש לזהר ג"כ למי שמתפלל מתוך הסודר שירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה ולא יחפש אחרים בשעה שמתפלל, כי יפסיק ע"ז ולא יכנו יפה עכ"ל: (א) טריד. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוין מפני זה, מתר להגבירו כשזכר הכרחה, ס"ח מ"א: (ד) להתפלל מתוכו. כתבתי לעיל בס"י ג' ס"ק ב דהאר"י ז"ל היה מתפלל מתוך הספר כדי שיכנו מאד. ואף בחזו"ת הש"ץ תפלה י"ח ויהיה הסודר פתוח לפניו להיות אגויו פקוחות על מה שאומר הש"ץ, של"ה: (ה) יגהק. שמוציא רוח מפיו קרים המאכל שאכל. ולא יפהק. פוחם פיו כמי שרוצה לישן: (ג) סנטרו. הינו לחי הסתחול. ומה שקצת מניח עושין כן, אינם מתפנים לשם יגהק רק לבסומי קלא, אבל שלא בשעת הסודר אסור, ל"ח מ"א: (ד) לרק. אפילו בתחנותיו שלאחר התפלה אסור, דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך², מ"א:

שערי תשובה

פקוחות לראות בספר לית לן בה, כן כתבו בשם ספר תוצאות-חיים ומשמ"מ ז"ל וכן משמע לשון הזהר. וצ"ע לקמן סי' צח. כתב מח"ב שלישי מי שכתב כשמוציא רוח מתוך התפלה נושאים עיניהם למעלה, ומר וקציעה כתב דלא צריך: [ג] קערה. עכ"ל. וצ"ע סי' ג' כתב המגיד דהאר"י ז"ל היה מתפלל מתוך הספר כו', וכתב [מח"ב] שבספר הכונות כתב דפסוקי דמורה ויצר אור היה אומר מתוך הסודר אף תפלה י"ח היה אומר בעיניו סגורות. וכתב מח"ב שכל אהר וישר ומשעם זה ג"ל דיש לזהר ג"כ למי שמתפלל מתוך הסודר שירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה ולא יחפש אחרים בשעה שמתפלל, כי יפסיק ע"ז ולא יכנו יפה עכ"ל: (א) טריד. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוין מפני זה, מתר להגבירו כשזכר הכרחה, ס"ח מ"א: (ד) להתפלל מתוכו. כתבתי לעיל בס"י ג' ס"ק ב דהאר"י ז"ל היה מתפלל מתוך הספר כדי שיכנו מאד. ואף בחזו"ת הש"ץ תפלה י"ח ויהיה הסודר פתוח לפניו להיות אגויו פקוחות על מה שאומר הש"ץ, של"ה: (ה) יגהק. שמוציא רוח מפיו קרים המאכל שאכל. ולא יפהק. פוחם פיו כמי שרוצה לישן: (ג) סנטרו. הינו לחי הסתחול. ומה שקצת מניח עושין כן, אינם מתפנים לשם יגהק רק לבסומי קלא, אבל שלא בשעת הסודר אסור, ל"ח מ"א: (ד) לרק. אפילו בתחנותיו שלאחר התפלה אסור, דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך², מ"א:

באור הלכה

סעיף כג. אף לפי מה שכתבו האחרונים בשם הזהר דצריך להעצים עיניו בשעת תפלה, נראה שהזהר הקדוש חולק בזה על תלמידא דידן, עין שם. ובחזו"ת אדם כלל כב דין יא משמע, דעקר האסור אף לפי הזהר הוא דוקא כשמתפלל בעיניו הפתוחות או בשאר דברים, אבל אם עיניו למטה כלפי ארץ ואין מכוון אז להתפלל בדבר אחר, כלפי עלפא שרי ונשחרי החזו"ת אדם שם כתב "מקדים עליו מלאך המות" והוא מזהר הקדוש, ולא פליגי כלל; ומכל מקום לבתחלה נכון להקמיר לעצם עיניו כדי שלא יספול בדבר אחר:

בזמנו⁶, (ג) וכן מתר להחזיק בשעה שמברכים החדש⁷: (ג) ולא ספר וכו'. והוא הדין (ד) כל ספרים שלנו: (ד) קערה מלאה. שלבו עליה שלא יפסח מפנה; ובספין, שלא יפל לארץ ויתקע ברגלו; ובמעות, שלא יתפזרו, (ה) ואף אם הם צרידין טריד שמא יאבדו, אם לא יאחזו ב' באפן דליקא למחש שמא יאבדו. וכתב בבכ"י יוסף, דהוא הדין דאסור להושיב תינוק לפניו בשעת תפלה: (ה) ומעות וכפר וכו'. ודוקא הני, שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, (ו) אבל שאר דברים מתר לאחז. ויש אומרים דהני לאו דוקא, אלא ארמא דמלתא נקט, והוא הדין שאין לטל שום דבר בידו בשעת התפלה⁸, וכן הסכים הש"י: (ו) מפני שלבו וכו'. צריך עיון אם מתר לקח תפלין וספר-תורה בידו היבא דמתירא מפני גנבים, דאפשר דהתירו לו [פמ"ג]: (ז) מתר לאחז וכו'. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוין, (ו) מתר להגבירו⁹ כשיסכים הכרחה שהוא עומד בה, (ח) ואי לא הכי לא יפסיק, וכל-שכן שאין לקרין באצבע וכו' בשעת תפלה. אם התחיל להתפלל שמונה-עשרה ונתפלבל¹⁰, מתר לילף¹¹ למקום הידוע לו¹² לקח משם סודרו¹³ [ח"א]: **ב** (ח) לא יחזיר אחריו. מפני שמטריד. וכתב ט"ז, דהוא הדין דיש לזהר למי שמתפלל מתוך הסודר, שירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותו תפלה ולא יחפש אחרים בשעה שמתפלל, כי יפסיק עלי-ידיה ולא יכנו יפה; וכן כתב בבכ"י יוסף שכן נוהגין רבים מאנשי מצשה כשרוצין לומר תפלה מחדשת כגון "עננו", או כגון "ותודיענו" כשהל יום-טוב במוצאי-שבת: (ט) להתפלל מתוכו. ונמצא (ט) באחרונים, שאף בחזו"ת הש"ץ נכון הוא שיהיה הסודר פתוח לפניו, להיות אגויו פקוחות על מה שאומר הש"ץ:

א (א) לפהק מתוך אנס. הוא הדין (ב) דבגהוק מתוך אנס ליכא אסורא¹⁴, ומה דלא נקטו, אפשר משום (ג) דבו ליכא חיובא להניח ידו, שאין פתיחת פיו רב כלי-קף, וגם הוא לזמן מועט מאד, מה שאין כן בפהוק: (ב) סנטרו. הינו לחי הסתחול. ומה שזכרנו ע"ז בשעת הסודר (ג) מ"א, לפי שאינם מתפנים לגסות אלא להנעים את הקול, אבל שלא בשעת הסודר אסור, (ד) לרק. וכל שאסור בתוך התפלה אסור אפילו בתחנותיו שלאחר התפלה, (ה) דכל זמן שלא פסע הוי לה כעומד לפני המלך²: (ד) אי אפשר לו וכו'. (ו) כגון שייצטער בזה ויהיה טרוד בהפלתו³:

שער הציון

(ה) ט"ז ופרי"ח דש"א, דלא כהפ"ח: (ג) ט"ז, ונראה לי דבזה יחזר אף בזמנו שאם לא יאחזם וכו': (ג) מתחזית-השקל: (ד) הגר"א: (ה) מגן-גבורים עין שם: (ו) מגן-אברהם ומאמר-מרחבי: (ז) ספר חסידים ומגן-אברהם: (ח) פרי-מגדים: (ט) של"ה וכו' היטב: (א) גמרא: (ב) כן מצדד הפריימגדים והסמאמר-מרחבי: (ג) מגן-אברהם: (ד) חזו"ת אדם: (ה) מגן-אברהם: (ו) מגן-אברהם:

הלכות תפלה סימן צו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

שְׁהָרִי אֲמָרִים⁽¹⁸⁾ "כָּשֶׁם שֶׁמְקַדְּשִׁים אוֹתוֹ בְּשָׁמִי מְרוֹם"⁽¹⁹⁾.

(18) ועד מתי יעמוד כשרגליו צמודות זו לזו, הא"ר (ס"ק ז), הערוך השלחן (ס"ה) והכף החיים (ס"ק טו) כתבו שיעמוד כך עד סיום ברכת הא-ל הקדוש. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ג סי' טו אות ו) ביאר שבסוף הברכה מסתיימת הקדושה, ובפרט לאלו המסיימים 'לדור ודור וכו' קדושתך נקדיש', שהוא ממש מעין סיום הקדושה. וכן סבר הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח דבר הלכה אות ס, שנהגו בן בעצמו) שיש לחוש לדעה זו, חוץ מבראש השנה וביום הכפורים שמאריכים הרכה בברכה השלישית, שבהם מספיק לעמוד עד סיום הקדושה. מאידך, התורת חיים (סופר, ס"ק ה) והגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' קצו) כתבו שגם בשאר ימות השנה לא נהגו כן.

(19) אך לכוון פניו לצד מזרח, כתב התהלה לדוד (ס"ק א) שלכאורה אין צריך. ובספר פאת שוך (תפלה, עמ' קח אות עו) כתב שמנהג העולם שאף כשעומד ועונה קדושה מחוץ לבית הכנסת הדרך היא לעמוד כלפי מזרח, ואין ראוי לשנות את המנהג.

סימן צו

שימנע כל הטרדות כדי שיכוון

[משנ"ב ס"ק א]

בְּפִרְי־מַגְדִּים כָּתֹב דְּהוּא הִדִּין בְּשִׁעָה קְרִיאת שְׁמַע⁽¹⁾.

(1) ואף שבשו"ע לעיל (סי' סג ס"ז) מבואר שאפילו לעסוק במלאכות מותר כשקורא קריאת שמע [חוץ מבפרשה הראשונה], ביאר הגרי"ש אלישיב (הערות על מסכת ברכות כג, ב) ששם התיירו משום ביטול מלאכה, אבל בלא זה אסרו החזקת חפץ בידו אפילו בפיסקי דומרה.

[משנ"ב ס"ק ב]

וּמִתָּר שֶׁיִּין לְהַחֲזִיק הַסִּפְרֵי-תִּרְהָ⁽²⁾ בְּיָדוֹ בְּשִׁעָה בְּשִׁעָה וְקָרָן⁽³⁾ וכו', וְהָיָה כְּמוֹ לִדְלֹב⁽⁴⁾ בְּמִנְיָו⁽⁵⁾. וְכֵן מִתָּר לְהַחֲזִיק בְּשִׁעָה שְׁמִקְרָכִים הַחֲדָשִׁים⁽⁶⁾.

(2) ולענין צירוף קטן למנין עשרה, שכתב המשנ"ב לעיל (סי' נה ס"ק כד) בשם המג"א (שם ס"ק ה) שבזמנינו נוהגים לצרף קטן כשאוחז חומש בידו, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' יח) שהבונה לחומש העשוי בגלילה, ובזמנינו שאין כאלו חומשים יש לתת לו ספר תורה אפילו אם הוא פסול, וכיון שאסור לאחוז דבר בידו בשעת קריאת שמע ותפילה, יניחנו על השולחן והקטן יאחז בעץ החיים שלו. וראה מה שכתבנו לעיל שם.

(3) וכן להחזיק את ספר התורה בעת אמירת ההושענות בחג הסוכות, כתב הפמ"ג (סי' תרס משב"ז ס"ק א) שאוחזו בידו.

ובפורים, כתב בבית הלל לקמן (סי' תרצג ס"ד ד"ה מוציאין) שיש להחזיר את הספר תורה קודם קריאת המגילה, משום שיש חשש שהאוחז יתן ליבו על הספר תורה ולא יכוון לשמוע את קריאת המגילה.

אמנם לענין תקיעת שופר בראש השנה, כתב הרמ"א לקמן (סי' תקצ ט"ו) שמחזירים את הספר תורה רק אחרי התקיעות, ולא חששו שהמחזיק את הספר תורה לא יכוון לשמוע אותן, וביאר הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"א הע' סא) שכיון שהתקיעות נמשכות זמן מועט, לא חששו, ומותר.

(4) וביאר הריטב"א בסוכה (מא, ב ד"ה א"ל בר) שכיון שמצות לולב

חביבה עליו, אף על פי שמפנה ליבו עליה קצת, מ"מ אינו מפנה ליבו לבטלה, כי יתכן שחיוב מצוה זו יזכירנו לכוון יותר בתפילה. (5) ובזמנינו, כתב לקמן (סי' תרנב ס"ק ו) שמי שמחזיק את הלולב בשעת התפילה מחזי כיוהרא, אם לא שמפורסם למדקדק במעשיו. (6) ובטעם הדבר כתב המקור חיים (סי' רפד ס"ז ד"ה מברכין), שעל ידי החזקת הספר תורה, התחזקות והברכות יתקבלו יותר. וראה מה שכתבנו לקמן סי' תיו ס"ק א.

וגם אם צריכים את הספר תורה עבור מנין אחר, ויש בכך טירחא דציבורא להמתין, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ט הע' יד) שאין לבטל את המנהג, וימתינו עד לאחר ברכת החרוש.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְיֵשׁ אֲמָרִים דְּהָיָה לְאוֹ דְּנִקְאָה⁽⁷⁾ וכו', שְׁאִין לְטַל שׁוֹם דְּכָר בְּיָדוֹ בְּשִׁעָה תְּפִלָּה⁽⁸⁾.

(7) וגם מטפחת אף או מקל [אפילו אם אינו נסמך עליו], כתב הערוך השלחן (ס"א וסי' צו ס"ז) שלא יאחזו בידו בשעת התפילה.

(8) ובשו"ע לקמן (סי' צו ס"ה) יתבאר אם מותר שדברים אלו יהיו תלויים עליו בשעת התפילה.

[משנ"ב ס"ק ז]

נִפְלֵ סֵפֶר עַל הָעָרִין וְאֵינוֹ יָכוֹל לִכְנֹן, מִתָּר לְהַגְבִּיהוּ⁽⁹⁾.

(9) ואם צריך לעקור את רגליו לצורך זה, התבאר לקמן (סי' קד ס"ק א) שכשיש דבר שמפריע לו לכוון, מותר לו לזוז ממקומו, ואולי הוא הדין בזה.

[משנ"ב שם]

אִם הִתְחִיל לְהַתְּפִלָּל שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר וְנִתְּבַלְבַּל⁽¹⁰⁾, מִתָּר לִילָף⁽¹¹⁾ לְמִקוֹם הַיָּדוּעַ לִי⁽¹²⁾ לְקַח מִשָּׁם סְדוּר⁽¹³⁾.

(10) ואם אינו זוכר את נוסח 'על הניסים' בעל פה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קיד) שיתכן שגם לצורך זה מותר ללכת לארון לקחת סידור, יאף על פי שאם לא אמרו אינו מעב.

(11) ואם יוכל לרמוז לאחר שיביא לו סידור, עדיף שיעשה כן ולא ילך הוא עצמו להביאו, וכמו שמשמע לקמן (סי' קד ס"ק א) שאם קטן מפריעו בתפילה, ירמוז לו שישתוק מבלי לזוז ממקומו. ורק אם אינו מועיל ירחיק את עצמו מהקטן.

(12) ולכאורה משמע כאן וכן לקמן (סי' קד ס"ק ב) שמותר לעשות כן דוקא כשהסידור נמצא במקומו, ואם כן יש לעיין מה יעשה במקרה שהסידור לא נמצא במקומו ואינו יודע להתפלל בעל פה. וכתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ב הע' יט) שאם אינו יודע היכן הסידור מותר לחפשו.

ולחזור אחר כך למקומו, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קטו) שאם לא מפריע לו בכוננת התפילה, צריך להישאר להתפלל שם, ולא יחזור למקומו. וראה מה שכתבנו לעיל סי' צ ס"ק פה וסי' צב ס"ק יא ולקמן סי' קד ס"ק ב.

(13) וכן אם מסתפק באיזה דין השייך לתפילה. כגון ששכח להזכיר דבר ואינו יודע אם צריך לחזור, כתב לקמן (סי' קד שם) שיכול ללכת לארון ולהסתכל בספר, וכשאינו יכול לברר על ידי עיין בספר, מותר לו גם לשאול אדם אחר. ואפילו אם על ידי הכירור שהיה כשיעור שיש בו כדי לגמור את כל תפילת שמונה עשרה, הורה הגרי"ש אלישיב (לשכנו תדרשו ח"א הלכות תפילה מהגר"י ישראלון עמ' רעט אות מז) שיחזור רק למקום שפסק.

המשך במילואים עמוד 27

27

מילואים הלכות תפלה סימן צו המשך מעמוד 256

השדה ח"ג ברכות י, (ב) שדוקא לענין רוק כתב כן, וכן מה שכתב המשנ"ב לקמן (שם) היינו דוקא לענין להפסיק בדיבור שאינו נצרך, אבל אם סיים תפילתו ואינו יכול לפסוע כיון שיכנס לתוך ארבע אמות של מתפלל שאחריו, מותר לו לשבת אם הוא חוץ לארבע אמות של המתפלל שאחריו. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' קב ס"ק כ נפקא מינה מדין זה.

[משנ"ב ס"ק ד]

פגון ש'צטער פנה ויהיה טרוד בתפלתו⁽³⁾.

(3) וביאר הערוך השלחן (ס"ג) שמדובר ברוק שאינו יכול לבולעו, ככחו וניעו. וגם בצואת האף, כתב השולחן שלמה (ס"ב) והערוך השלחן (שם) שהדין כן.

סימן צז

שלא יגהק ושללא יפהק בשעת התפלה

[משנ"ב ס"ק א]

הוא הדין דבגהוק מתוך אגס ליכא אסורא⁽¹⁾.

(1) ובשעת הפיהוק או הגהוק, כתב המקור חיים (ס"א), שלא ימשיך לומר תיבות מהתפילה.

[משנ"ב ס"ק ג]

דכל זמן שלא פסע הוי לה כעומד לפני המלך⁽²⁾.

(2) ואף שכבר אמר 'יהיו לרצון' וכו', כתב לקמן (סי' קכב ס"ק ה) שנחשב כעומד לפני המלך כל זמן שלא פסע. וביאר הגר"ח קניבסקי (שיח

הלכות תפלה סימן ק קא המשך מעמוד 260

להמתין עד שיגיע הש"ץ לברכת 'רצה', ומשם ואילך ישמע מהש"ץ. ואף שכתב בביה"ל לקמן (סי' רעא ס"ב ד"ה דאיתקש) שאין לחלק ברכה אחת ולצאת בה ידי חובה באופן שחציה באמירה וחציה בשמיעה, והרי שלש הברכות הראשונות או שלש האחרונות נחשבות כאחת, צריך לומר שסובר שלענין זה לא אומרים שנחשבות כאחת (זה השלחן לגר"ש דבליצקי ח"א סי' קצד).

[משנ"ב ס"ק ו]

וקולה לא ישמע⁽¹⁴⁾, וכל המשיע קולו בתפלתו⁽¹⁵⁾ הרי זה מקטני אמונה⁽¹⁶⁾ וכו', יש לו לעשות פניו שכולל לכני⁽¹⁷⁾.

(14) ומטעם זה הוכיח בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סוף סי' טו), שקול דיבור של אשה אינו נחשב לערוה אפילו אם דיבורה נעים, שאם לא כן אולי חנה התפללה בלחש כיון שעלי עמד בסמוך אליה, ולא רצתה שישמע את קולה.

(15) ולומר באמצע התפילה תיבות 'מוריד הגשם' או 'יעלה ייבוא' וכדו' בקול, כדי להזכיר לציבור, כתב בביה"ל לקמן (סי' קיד ס"ב ד"ה אסור) שאף שהמג"א (שם ס"ק ב) כתב שהש"ץ יכריז בתוך תפילתו בלחש 'מוריד הגשם', אין נכון לעשות כן, ולא ביאר הטעם.

וכן החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כד, דעת נוטה תפלה תשובה קמו) הורה שלא יעשה כן, משום שאין זה דרך ארץ בתפילה, והוסיף הגר"ח קניבסקי (שם) שמ"מ המנהג להקל בזה, וגם החזו"א לא אמר שהדבר אסור אלא שאינו דרך ארץ. ודעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ארחות הלכה הע' 20) שאף לדעת המג"א הנ"ל היינו דוקא שהש"ץ או השמש יעשו כן, אבל לא שאחד מהמתפללים יאמר באמצע תפילתו בקול, משום שהוא דבר מבוזה לעשות כן בשעה שעומד לפני המלך בתפילה.

(16) ואף שבגמרא בסוטה (לב, ב) מבואר טעם אחר, שתיקנו להתפלל בלחש כדי שלא לבייש עובדי עבירה שמתוודים בתפילתם, תירץ המהרש"א (חידושי אגרות שם) שאם כולם היו מתפללים בקול לא היינו אומרים שהמגביה קולו הוא מקטני אמונה, ורק לאחר שתיקנו להתפלל בלחש בגלל עובדי עבירה, מי שמגביה קולו נקרא מקטני אמונה.

(17) וציבור שאינם יודעים להתפלל בעצמם, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' ו) שיכולים לומר עם הש"ץ מילה במילה, וכשיש לחוש שבלחש לא יאמרו או שלא יתרגלו להתפלל בעצמם, יכולים להתפלל בקול.

טו) שלאחר שאמר 'השם' של סיום הברכה אסור לו לחזור, אבל קודם לכן יכול לחזור, ואף שחזור לומר שם שמים.

(8) ואם לא כיוון בברכת 'אבות' ועדיין לא התחיל את הברכה השניה, כתב הגר"ח קניבסקי (שיח השדה ח"ג ברכות יג, ב) בשם החזו"א שיכול לחשוב בליבו פירוש המילות של ברכת 'אבות', ונחשב שכיוון בה, אך כתב, שבמשנ"ב (ס"ק ד) וכן בביה"ל (ד"ה והאידינא) מבואר לא כן. וראה מה שכתבנו לעיל סי' סג ס"ק יד לענין קריאת שמע.

והוסיף הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קכ-קכא), שלדעת החזו"א הנ"ל גם אם נזכר שלא כיוון לאחר שכבר אמר 'ברוך אתה ה' ועדיין לא חתם 'מגן אברהם', לא יסיים 'למדני חוקיך' ויחזור לומר את הברכה ככוונה, אלא יכוון במחשבתו מראש הברכה.

[ביה"ל ד"ה המתפלל]

שלא יתא לבו פונה באמצע הכרעה להכריז אחרים⁽⁹⁾, ואפילו אם בעת שיאמר אחריו תפלות של הכרעה יתור ויכח⁽¹⁰⁾.

(9) ולהפסיק בברכת 'אבות' כדי לשמוע קדושה וכדו', דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"א הע' יג) שמוותר.

(10) וביאר בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ה סי' ה אות א), שודאי מדובר שכשאמר את תיבות הברכה ידע מה שאומר, והיינו שהתחיל ברכת 'אבות' בכוונה, והפסיק באיזה הרהורי דברים, ואחר כך אמר 'אלוקי אברהם' בכוונה, ומ"מ צריך היה להזהר בזה, כיון שליבו פנה לדברים אחרים.

[ביה"ל ד"ה והאידינא]

שייך עוד ברכות שפירא לא יצא בהם⁽¹¹⁾ וכו', וימתין על הש"ץ⁽¹²⁾ וכו', לברכה "אשה גבור" יתחיל בפעמ⁽¹³⁾.

(11) וישוב לזה כתבו הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סי' כז) והגר"ש אויערבך (שיח הלכה סי' קא אות ד), שצריך לומר שגם בלא כוונה אין זו ברכה לבטלה, שנקראת תפילה אלא שחסרה בה כוונה, ולכן גם כשאי אפשר לו לכוון בשום אופן, מ"מ כשהתפלל קיים מצוה, והוסיף הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב שם), שגם בספר בית אלקים להמבי"ט כתב שיש מצוה בקריאת התיבות אף על פי שלא כיוון.

(12) וש"ץ שלא כיוון ב'אבות' בתפילת לחש, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קכב) שימשיך בתפילתו ולא יפסיק.

(13) וכן כששכח 'יעלה ייבוא' ועדיין לא סיים את התפילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קכד סי' ד"ה יכון, וכן בשעה"צ שם ס"ק מז) שיכול

